

4 LAYOUT EN OPMAAK

Structuur en hiërarchie

Als je een grote hoeveelheid tekst overzichtelijk wilt maken voor de lezer, dan verdeel je die tekst in stukken. Deze stukken tekst kun je vaak nog verder onderverdelen. Zo breng je een *structuur* aan.

Teksten kunnen informatie geven over de grote lijnen van een onderwerp of ingaan op specifieke onderdelen. Dat onderscheid vormt de basis van de *hiërarchie* ofwel de volgorde van belangrijkheid. Je benadrukt die hiërarchie door het gebruik van titels en koppen.

Onderscheid in tekstonderdelen

De broodtekst

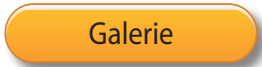
De *broodtekst* of *lopende tekst* is het doorgaande verhaal dat je vertelt. De broodtekst bepaalt de structuur en de hiërarchie van het document en heeft een aantal vaste onderdelen:

- hoofdstukken
- paragrafen
- verdere onderverdeling van een paragraaf
- alinea's

Soms kom je afwijkende structuren tegen als:

- opsommingen
- accenten in de tekst
- tabellen en grafieken

In de Galerie vind je inspirerende voorbeelden van layouts.

Aanvullende teksten

Behalve de broodtekst zijn er ook nog andere vormen van tekst.

Je gebruikt ze om extra informatie te geven, accenten te plaatsen, in te zoomen op een detail, of om de tekst te verlevendigen.

Ze zijn altijd ondergeschikt aan de broodtekst.

- **Margeteksten:** vaak een kernwoord of een verklarende korte tekst.
- **Kaderteksten:** extra informatie buiten de hoofdtekst in een kader.
- **Bijschriften:** informatie bij een afbeelding.
- **Voetnoten:** verklaring onderaan de pagina bij een verwijzing in de tekst.
- **Streamers:** een quote uit de tekst, die uitvergroot is om de aandacht van de lezer te trekken.

Pagina-elementen

Onderdelen die niet gekoppeld zijn aan de tekst, maar wel behoren tot de opmaak van een pagina:

- paginummering
- kop- en voetregel (eventueel)
- voetnoten

The diagram shows a page layout with several text elements and their annotations:

- Margetekst:** "Diverse restaurants" pointing to the word "Diverse" in the main text.
- Kadertekst:** "Kadertekst" pointing to a yellow box containing a quote: "Toch proeven wij in die restaurantjes niet altijd het 'echte' buitenlandse eten. Voor onze smaak zou het nog weleens te gekruid, te heet, te weinig of teveel kunnen zijn."
- Streamer:** "Streamer" pointing to a large, bolded quote: "Zij beginnen later en tafelen lang..."
- Bijschrift:** "Bijschrift" pointing to a small text box: "Het bijschrift vertelt iets over de afbeelding."
- Voetnoot:** "Voetnoot" pointing to a footnote: "Een voetnoot is extra notitie bij een begrip dat in de tekst met een cijferje of een sterretje is gemarkeerd."
- Paginummer:** "Paginummer" pointing to the number "9" in the bottom right corner.

Vorm geven aan de structuur

De belangrijkste vraag is: 'Hoe versterk ik de tekststructuur?' Dat kun je doen door de tekstonderdelen, hoofdstukken, paragrafen en alinea's te voorzien van een titel, of een kop: een *koppenstructuur*.

Hoofdstukken geef je een *titel*.

Paragrafen krijgen een *kop*.

Kleinere tekstdelen kun je voorzien van een *tussenkop*.

Bij uitgebreide teksten, zoals in boeken of werkstukken, kun je koppen eventueel voorzien van een nummering.

'Een goede koppenstructuur laat zich lezen als samenvatting van het verhaal.'

De titel van een hoofdstuk is overkoepelend en moet er ook zo uit zien. Hoe verder je een hoofdstuk onderverdeelt, hoe minder belangrijk de koppen zijn. Dat laat je zien door de vormgeving van de koppen: grootte, kleur, inspringen, witregels, cursief, het gebruik van een ander lettertype. Lees de tekst van het voorbeeld aandachtig door.

Een goede kop heeft attentiewaarde. Hij nodigt uit om de tekst te lezen. Een kop kan bestaan uit één of enkele woorden, maar ook uit een korte zin of een vraagzin waarop de tekst antwoord geeft.

Bekijk bijvoorbeeld de inhoudsopgave van een studieboek.

Is de structuur van het boek helder?

Kom je te weten wat je van het boek mag verwachten?

Advies

Plaats nooit een punt na een titel.

Geef alle gelijke kopjes dezelfde vormgeving.

Hoofdstuktitel

Meer dan
1 witregel

De hoofdstuktitel is de belangrijkste kop in de rangorde (de hiërarchie). Daarom is hij groter en soms in kleur opgemaakt. Je kunt er ook een ander lettertype voor kiezen. Het is wel mooi als je dat lettertype ook nog vaker gebruikt, bijvoorbeeld in de belangrijkste tussenkoppen. Je kunt hem links laten lijnen of centrereren of een stukje inspringen.

1 witregel

PARAGRAAFKOP

1 witregel

Het hoofdstuk kun je vaak indelen in grotere eenheden, bijvoorbeeld in paragrafen. Die kun je voorzien van een kop die aangeeft waar de tekst over gaat. Je kunt zo'n kop nummeren. Dat is handig als er in het boek naar verwezen wordt of als het hoofdstuk erg lang is. Verwijzen naar paginanummers is niet handig omdat die nog wel eens veranderen bij herdruk. Nummer alleen de titel en de belangrijkste koppen en onderscheid niet meer dan drie niveaus. De structuur op zich moet wel duidelijk zijn, maar bijvoorbeeld 3.2.4.b wordt wel erg onderscheidend!

1 witregel

Tussenkop

Geen
witregel
(Bij lange
teksten
wél een
witregel)

Hoe verder je de tekst indeelt, hoe minder belangrijk de kopjes worden. Losse alinea's krijgen over het algemeen geen kopje meer. Hooguit een witregel.

Hoofdstuktitel in lettertype 'The Sans' C. 18, kleur rood en 5 mm ingesprongen.

Inleiding in 'Frutiger bold' C. 9 met een regelafstand van 12, dus: C.9/12.

Paragraafkop in 'The Sans Bold Caps' in kleinkapitalen C. 10, 5 mm ingesprongen, rood.

Broodtekst in 'Frutiger Roman' C. 9 met een regelafstand van 12, dus: C.9/12.

Tussenkop in 'Frutiger Bold' C. 9 met een regelafstand van 12, dus: C.9/12. Niet ingesprongen, zwart

Voorbeeld en analyse van een vormgeving

Traffic Manager (reclame)

Beschrijving beroep

Je werkt als traffic manager zelfstandig.

Je werkt samen met **medewerkers** en **leidinggevenden** van alle afdelingen binnen een reclamebureau. Jij coördineert het gebeuren rondom reclamewerk. De traffic manager bewaakt de planning, bereidt de productie voor van reclamemateriaal zoals reclamespotjes, drukwerk, websites enzovoorts, stemt de werkzaamheden van meewerkende partijen op elkaar af en bewaakt het proces.

Wat wordt er van je verwacht?

Je moet zeker over organisatietalent beschikken en tegen stressvolle situaties bestand zijn. Je moet in een team kunnen werken en hierin een coördinerende rol kunnen vervullen. Een traffic manager werkt voortdurend met deadlines, je moet dus goed kunnen anticiperen en bijsturen. Het is een veelzijdig beroep, wat ook betekent dat je van alle markten thuis moet zijn.

Analyse van twee voorbeelden

In de *tekst links* is de belangrijkste titel veel kleiner dan alle andere kopjes, dus je merkt hem niet op.

‘Beschrijving beroep’ is een tussenkopje dat nogal groot en schreeuwerig is.

Er staat een losse zin die eigenlijk bij de alinea hoort. De kernwoorden zijn vet gemaakt waardoor ze een te zwaar accent hebben.

‘Wat wordt er van je verwacht’ is een kopje, maar staat hier gewoon als losse regel. Je herkent het niet als kopje, alleen aan de witregels, maar die zijn al eerder fout gebruikt.

De eerste zin van de alinea is groot en cursief.

De *tekst rechts* heeft een heldere structuur en is daardoor overzichtelijk.

Het accent ligt op de belangrijkste woorden. De kernwoorden in de tekst staan cursief om ze op te laten vallen, zonder dat ze een te zwaar accent krijgen.

‘Wat wordt er van je verwacht’ is een tussenkop, die je meteen herkent aan de vorm. De eerste zin van de alinea is belangrijk en dus cursief net als de kernwoorden.

Traffic Manager (reclame)

BESCHRIJVING BEROEP

Je werkt als traffic manager zelfstandig. Je werkt samen met *medewerkers* en *leidinggevenden* van alle afdelingen binnen een reclamebureau. Jij coördineert het gebeuren rondom reclamewerk. De traffic manager bewaakt de planning, bereidt de productie voor van reclamemateriaal zoals reclamespotjes, drukwerk, websites enzovoorts, stemt de werkzaamheden van meewerkende partijen op elkaar af en bewaakt het proces.

WAT WORDT ER VAN JE VERWACHT?

Je moet zeker over organisatietalent beschikken en tegen stressvolle situaties bestand zijn. Je moet in een team kunnen werken en hierin een coördinerende rol kunnen vervullen. Een traffic manager werkt voortdurend met deadlines, je moet dus goed kunnen anticiperen en bijsturen. Het is een veelzijdig beroep, wat ook betekent dat je van alle markten thuis moet zijn.